

THỂ CÁCH LỤC BÁT TẬP TRUNG VÀ THỂ CÁCH THƠ ĐỐI THƠ

Tên: Trần Văn Nam

Tháng: 08 Năm: 2011 06:50

"Ngoài cách kể vài kể niệm hay vài giai thoại quen biết với tác giả để đóng góp một chút tài liệu liên quan đến cuộc đời, qua đó soi rọi sự hiểu biết về văn thi nghệ..."

I / LỤC BÁT TẬP TRUNG

Trong tác phẩm lục bát truyền thống thiên nhiên như Truyện Kiều, ta có thể tìm thấy rất nhiều các trạng ngữ câu thơ lập lách, vì vậy ta không thể thấy rõ cấu trúc tập trung xuyên hai câu thơ cuối như những bài lục bát ngắn. Hơn hết các thi sĩ làm thơ lục bát ngắn đều áp dụng điển tích điển cố một cách khéo léo. Khi thì hai câu cuối là một hình thức nào đó của phép tu từ, khi thì hai câu cuối cho ta một nền tảng bằng biện pháp xa xôi, hoặc một âm hưởng một mảng vang vọng. Ta lấy ví dụ trong thơ lục bát Nguyễn Đức Sơn:

Tôi vẽ lòng cờ buồm chiếu
Nghe chim ăn trái ríng đờu trong kính
Còn một mình, hỡi một mình
Có chăng hồn về dáng hình là hai

T ng tr a n m ngh đ t dài

Phiêu phiêu nh cái hình hài bay lên

(Mang Mang)

Hai câu th cu i đ t ch t th dù không nh phép tu nào. Nguy n Đ c S n giúp ta tìm i giây phút kinh nghi m khi n m dài thanh th n trên m t đ t, lúc y ta nh c m th y linh h n nh bay lên. Đ tài trong th Nguy n Đ c S n th ng nghiêng v siêu hình, nh d i đây là m t ng i đang ng i khóc trên đ i. Đ i này là đ i h không, đ i c a m t hành gi hi n sinh sau khi c m nghi m cái vô lý mình đang t n t i đ i: "Tôi hi n h u do ng u nhiên vì s g p g c a cha m , ngoài ý mu n c a tôi" (T t ng này có trong tri t lý Hi n Sinh, ph bi n vào sách báo mi n Nam Vi t Nam vào nh ng năm 1960 đ n năm 1968 gì đó...). Đây là ti ng khóc mu n r i b nhân th , không mu n h ỉ y v i đ i, khác v i đ n trên là nh ng liên h xã h i tính:

Nh u khi đ i n ng chi u tan

Tôi mộng lung nghi theo làn mây trôi

Ngày kia n u trên đ i

Cha tôi không c i m tôi bầy g i

Sinh ra tôi có làm th i

Đ điều linh v n nh ch riêng thôi

Nh ng đêm sao sáng đ y tr i

B ng nhiên tôi khóc trên đ i h không.

(H i T ng)

Tr c khi ti p nh n nh h ng c a tri t lý Hi n Sinh, Nguy n Đ c S n t ra r t thâm c m th Thi n, Văn H c Th i Lý Th i Tr n v i các bài k ng n c a các Thi n S . Th Nguy n Đ c S n là nh ng giao ỉ u gi a m c m và thi n c m mà vùng bi n Nha Trang th ng là ngu n c m h ng v ng lai. Ngoài th , các truy n ng n c a Nguy n Đ c S n cũng bàng b c thi n v , bàng b c m c m, bàng b c tri t lý Hi n Sinh, nh vi t v cái ch t rong rêu d i đáy h im v ng; cái ch t cho xong m t đ i m t m i c a nh ng con v t trôi sông v i x ng bày tr ng h u t p vào m t cù lao xa khu t; n i lo n ch ng ỉ i đ ám ng i n ào d i ph khi h kéo nhau ra xem m t cách b t nhân tr c c nh con chu t c ng b thanh s t d m qua thân, nó đi kh nh kh ng ngang qua đ ng, s p ch t. Th t ra đó là n i lo n ch ng ỉ i xã h i, không ph i n i lo n h vô ch nghĩa hay n i lo n vô chính ph . (Nguy n Đ c S n, trong sách "Cát B i M t M i" "Cái Chu ng Kh ", "B n T m Ng a" do nhà xu t b n An Tiêm và Lá B i).

Tr ỉ i bàn v Th L c Bát v i c u trúc t p trung xu ng hai câu cu i. Bài th d i đây, Nguy n Đ c S n t p trung b ng phép tu , th cách so sánh. Th i th ỉ u c a Nguy n Đ c S n, đ i s ng riêng trong gia đình, có d u n đi vào th nh m t v t th ng. Nh tr c c m ti p xúc v i đ i u bu n m a cao nguyên, gi t đ u mái lá, cây r ng chuy n đ ng khi nhìn ra tr c nhà, nên các câu đ n gi a m i là nh ng câu hay, v t kh i s ỉ u ái dành cho cu i bài:

Êm êm chi u xu ng ng p lòng
Gió lên lùa c mùa đông vào h n
S ng mù giăng kín b n thôn
Mái khoan thai đ m g t bu n theo m a
Cây r ng chuy n đ ng s u đ a
Nh p vang theo nh p nh x a l m r i
Su i khô đã t p l ng tr i
Ngày th sao v n m t đ i t ch liêu.
(Bu n Xa X a)

Th c m h ng thiên nhiên c a Nguy n Đ c S n, thi n v là m t đ i u t t y u. Nh ng n u có đ p c m h ng v cu c s ng thông t c, Nguy n Đ c S n cũng không đ l đ p h ng v ý t ng siêu hình, và cũng không quên i c u trúc t p trung y:

- Bu n sao nh d héo hon
Đ i nghe ú hã còn s khai
Nghe đ i đau qu n trong thai
Ti ng ru chan ch a đêm dài còn mang
(Ti ng Ru Em)

- N m tay l t úp đ i con
Co thân tròn tr a nh hòn đá lăn
Mu n cho đ i s ng không c n
T p cho quen m t thng b ng t đây
(Nhìn Con T p L t)

Bài th "Nhìn Con T p L t" thiên v ý t ng tr u t ng, bài "Ti ng Ru Em" thiên v hình t ng c th . Ta nghĩ th nên nghiêng v c th , vì ý t ng n u đ t, ta ch có bài th l ; còn hình t ng n u di n th t t i thì s cho ta bài th m c m giao l u v i thi n c m, ho c m c m giao l u v i th n c m. Nhà văn Võ Phi n th ng chú tr ng đ n nh ng bài th có m t gi ng đ i u đ c bi t riêng, ví d bài "T ng Bi t" c a Thâm Tâm v i gi ng đ i u khinh b c; bài "M t Ngày Nhàn R i" c a Nguy n B c S n v i gi ng đ i u nghênh ngang; bài "B t N c" c a Nguy n Đ c S n v i gi ng đ i u c a ni m đau đ ng đ c. Ta có th thêm, bài th "Bài Hành Ph ng Nam" c a Nguy n Bính v i gi ng đ i u chua chất tình đ i, bài "Anh Hùng T n" c a Tô Thùy Yên v i gi ng đ i u kh nh kh ng say r u tr c gi l m tr n không bi t s ng ch t s ra sao; bài th "G i Quà" c a Luân Hoán v i gi ng đ i u chán ngán cu c s ng c m áo và b t đ c chí x l u vong...

TH CÁCH L C BÁT T P TRUNG VÀ TH CÁCH TH Đ I THO I

Tác Giả: Tr n Văn Nam

Thứ Năm, 08 Tháng 9 Năm 2011 06:50

Gi ng đi u th ng đ n v i các nhà th mà không do m t s p x p tr c. Trong khi làm th , gi ng đi u t nhiên đ n v i thi sĩ, trào ra ng u nh đ i ngòi bút. Cho nên nh ng bài th có s p đ t mang tính c u trúc, nh th l c bát v i b c c t p trung xu ng hai câu th cu i cùng, th ng không t o ra đ c m t gi ng đi u, ch là nh ng bài th nghiêng v m c m. Th l c bát n u có m t gi ng đi u đ c bi t ph i ngoài ý th c v c u trúc, ví d r t hi m hoi trong th Nguy n Đ c S n nh ng cũng đã có, đó là bài "M t Minh N m Th Đ Kí u Trên Bi n" mang gi ng ngh ch ng m, tuy v y v n có v tri t lý:

Đ u tiên tôi th cái phào

Bao nhiêu ph n não nh trào ra theo

Nín h i tôi th cái phèo

Bao nhiêu m ng o bay vèo h không...

M i đây, m t s bài th l c bát c a Nguy n Đ c S n t trong n c g i ra, đăng trong t p chí "Th K 21" (tháng 11-1993), v i nh ng ý t ng r t đ phá ch ng đ i ch đ ; cùng nh ng bài th v t ng Ph t Giáo đã làm tr c đây (Hình nh trong t p th "Đêm Nguy t Đ ng") đ c t p chí cho đăng l i, Nguy n Đ c S n không ng n ng i dùng nh ng t ng thông t c táo b o, nói v cái màn trình n nh gi ng đ o v s đ m chìm vào vô minh. Tuy nhiên v n không ph m th ng tôn giáo, mà còn sáng t o ra ch t th m i, ch a ai so sánh đ c nh v y t tr c, b i vì tác gi ch có ý mu n nói chính cái màn đó làm cho ta h l y, say đ m quá s làm tiêu luôn đ ng v Ni t Bàn. Tác gi dùng th th l c bát r t ch t ch v v n đi u, không c n dùng đ n v n l ch đ có th phóng khoáng, và c u trúc v n là di n ti n t p trung quen thu c. Khuôn kh , nh ng không ph i là không sáng t o đ c nh ng đi u m i:

Em đang thay áo trong phòng

H ng xuân bay a sóng lòng tôi đau

Vú thon quá đ nh m m u

Tr m nhìn quên h t u s u th gian

Tiêu luôn cái cõi Ni t Bàn

B t tay chào nhé cái màn vô minh

(Trình N)

Ngh ch ng m, táo b o, đ phá, n i lo n, nh ng th c ch t sâu th m c a Nguy n Đ c S n là th h ng v ngh thu t, nói rõ h n là th thiên v m c m giao l u v i Thi n c m. Trong chi u h ng đó, th Nguy n Đ c S n có nhi u bài đ t t i đ tuy t di u, nh bài "Mai Kia" mà ng i vì t bài này mu n gi i thi u đ n k t thúc đ th ng th c. Bài th v a có nh ng l i gi n đ , v a có nh ng t ng lóng lánh. T th thì thanh th n, m t ngày nào kia con l n lên, cha s già,

TH CÁCH L C BÁT T P TRUNG VÀ TH CÁCH TH Đ I TH O I

Tác Giả: Tr n Văn Nam

Thứ Năm, 08 Tháng 9 Năm 2011 06:50

---

r i tan bi n vào h không đ i đ i:

*Mai kia tan bi n h n thù
Gi a đêm sao chi u m t mù ph ng đông
Cha v ôm c b n sông
Du i chân du i c ng n m không m t đ i
Cho con cha h a m t i
Đu i mây thiên c rong ch i i ngày
Thu nào tóc b c òa bay
Có con ch tr m i hay tu i già
Cúi hôn tr i đ t đ m ã
Cha tan theo bóng trăng tà v n niên*

Nh trái cây chín thì có lúc mùi, ph i r ng khi vô cùng m t ng t. L c bát ki u t p trung nh v y tr thành thông l , đ c nhi u thi sĩ nh m t i vì có tác đ ng gây đ vang n t ng vào tâm h n đ c gi . Nhi u nhà th cũng đã ý th c v thông l trên, nên nh ng câu hay có v tu t pháp, ho c xa xôi bàng b c, ho c m t m âm h ng, đ c đ a vào đ n gi a. Cái gì quen thu c cũng tr thành đ ng mòn, tuy không ph i là đ ng mòn khuôn sáo vì có khi thi t r t sáng t o, ch ng l p l i c a ai, nh ng cũng là "đ ng mòn c a k thu t" làm th l c bát.

II / TH CÁCH TH Đ I TH O I.

Làm sao tránh đ c s s sài khi vi t v m t tác gi n i ti ng mà bài vi t ch gi i h n trong m t hai trang báo. Ngoài cách k vài k ni m hay vài giai tho i quen bi t v i tác gi đ đóng góp m t chút t li u liên quan đ n cu c đ i, qua đó soi r i s hi u bi t v văn thi nghi p - mu n giúp gì thêm thì ch còn cách là t m t bài th hay m t đ n văn c a tác gi , nhân đó bàn v v n đ v ch ng có tính cách t ng quát. Ví d vi t v nhà th Thanh T nh thì không th trong m t bài báo quá ng n nhìn đ c dù ch vài khía c nh trong t ng th thi nghi p c a Thanh T nh. Vì v y nhân bài th "Mòn M i" c a ông, ta bàn v th th đ i tho i, m t th th t ng đã l ng quên nh ng đôi khi còn th y xu t hi n trong văn ch ng Vi t Nam h i ngo i hi n nay. Th th đ i tho i th ng đ c áp đ ng nh ng thi ph m tr ng thiên nh Truy n Ki u hay L c Vân Tiên, trong đó g m nhi u nhân v t v i nhi u đ p đ i tho i v i nhau qua di n ti n c a m t câu chuy n dài, l m tình ti t, làm nên th ti u thuy t văn v n. Th đ i tho i ít khi dùng trong bài th ng n, vì nhà th th ng đ c tho i, có khi còn làm đ i di n nói giùm c m nghĩ c a ng i khác:

N u anh còn tr nh năm tr c
Quy t đón em v s ng v i anh
Nh ng kho ng chi u bu n ph ph t l i
Anh đàn em hát níu xuân xanh. .
(Hoàng C m)

Khi làm th v i c u trúc g m hai nhân v t thì có ba cách: M t là đ t câu nói nhân v t vào hai đ u ngo c kép, nh trong bài th "Đi Chùa H ng" v i l i cô gái và l i c a chàng trai th nh tho ng đ c ghi nguyên văn b ng th th c trên, còn t t c là l i tác gi nh m t k th ba đ ng ngoài cu c. Hai là dùng m t đ u g ch ngang ng n, nh trong bài "Tình Già" c a Phan Khôi: l i c a ng i tình già 25 năm g p l i th nh tho ng đ c chen vào, ngoài ra là l i c a Phan Khôi nh m t k đang ch ng ki n câu chuy n. Bài th "Tình S u" c a Huy n Kiêu là đ i n hình c a th th đ i tho i v i cách áp đ ng đ u g ch ngang ng n dành cho l i c a m t ng i trong cu c:

Xuân h ng có chàng t i h i
Em th , ch đ p em đâu?
- Ch tôi hoa th m cài đ u
Đi đ u i b m vàng ngoài n i.
H đ có chàng t i h i
Em th , ch đ p em đâu?
- Ch tôi tóc x o ngang đ u
Đi g t t vàng bên su i.
Thu b c có chàng t i h i
Em th ch đ p em đâu?
- Ch tôi hoa th m quàng đ u
Đi hát tình s u trong núi.
Đông xám có chàng t i h i
Em th ch đ p em đâu?
- Ch tôi hoa ph đ y đ u
Đã ng trong lòng m t i.

Đ o n cu i bài th c a Huy n Kiêu th t u bu n nh ng không đ n n i b t ng , vì ta có th đoán tr c đ i u gì tác gi mu n nói qua đ i n ti n c a th i gian b n mùa, n m trong ch đ có tính cách siêu hình - đôi khi ng nghi m nh ng không ph i th ng h ng - nh ng thi nhân th ng làm ngu n c m h ng: ch đ h ng nhan b c ph n. Ta ch t nh đ n m t cu n phim Th y Đ i n, chi u Vi t Nam vào th p niên 1960: "Nàng Ch Ca Múa Trong M t Mùa Hè" (Nhan đ ti ng Vi t c a cu n phim là "Tóc Em Ch a Úa N ng Hè" đ ch t Pháp ng "Elle n'a dansé qu'un seul été", và t ti ng Th y Đ i n "Hon dansade en sommar").Không đ n n i b t ng nên bài th c a Huy n Kiêu ch a mang v k ch tính c a th đ i tho i. Bài th "Mòn M i" c a Thanh T nh có đ c đ i u này. Và đ n đây ta nói cách th c th ba trong th đ i tho i: m i đ o n th dành cho l i nói c a t ng nhân v t, đ i đáp nhau m t cách th t . Ngôn ng th c a Thanh T nh trong bài này nh thu c v th i "Chinh Ph Ngâm", l i xa h n giai đ o n th m i ti n chi n mà ông đang trong dòng, có l vì ông mu n tr v ngôn ng x a cho thích h p nh ng hình nh c th i: ng a hí sa tr ng, chinh ph th m rêu ngóng ch ng, x a nay chinh chi n m y ai v :

THẸ CÁCH LẶC BÁT TẶP TRUNG VÀ THẸ CÁCH THẸ ĐỀ I THẸ I

Tác Giả: Trn Văn Nam

Thứ Năm, 08 Tháng 9 Năm 2011 06:50

Em i nh cu n b c rêm
Tìm th chân mây khói a m
Có bóng tình quân muôn d m ru i
Ng a h ng tuôn b i côi xa m .
Bên r ng ng n gió rung cây
Ch i con nh n l c b y kêu s ng
Sóng ch u đ a ch c thuy n lan
Ch i con sáo g i ngàn bên sông.
Ô kìa! Bên côi tr i đông
Ng a ai còn ru i d m h ng xa xa...
Này ng em i, ng ng nhìn
Ph i chẳng mình ng s c h ng in
Nh nhàng em s buông rêm xu ng
Ch s trong s ng bóng ng a chìm.
Ng a h ng đã đ n bên hiên
Ch i trên ng a ch c yên... v ng ng i!

Th th đề i th i t ng ch ng đã lãng quên vì ít ai dùng, b ng đi m t th i gian dài, nay g p i, ta có c m nghĩ nh tìm đ c m t cu n sách cũ trong nhà kho không ng i lai vãng. V i th cách đề i th i b ng t ng đ n nh bài th trên, ta i th y trong bài th "T i Sao": Nh ng đề i th i gi a cô gái bán bar Vi t Nam và anh lính M tr c gi lên đ ng v n c. (Xin xem t p chí Kh i Hành s 12, bài th do Susan Wallace s u t m trong "250 Years Of Wartime Love Letters", không th y ghi tên tác gi bài th).

Kh i đi m là bài th "Mòn M i", nhân đó i bàn v m t v n đ v n ch ng: Th th đề i th i. Nh v y mu n vi t v Thanh T nh mà th t ít i. Không còn cách nào khác h n khi ng i vi t không có ý đ nh vi t thành bài nghiên c u hay nh n đ nh tác gi, ch n ng nh m t khía c nh trong th đ c m nghĩ v v n ch ng.

Trn Văn Nam

(Kèm theo d i đây 5 bài th l c-bát th -cách t p-trung)

NH TH I GIA-LONG T U QU C

Nh x a, ng ven sông

Chi u hôm trên b n xa trông bãi b
T m i d m cách C n Th
Trà-Ôn th y ánh đ n m Tây Đô
L n trang l ch s , m h
Chúa Nguy n Ánh đ ng c đ , qua đây
Đào t u nh ng cu c b a vâ
Chúa t ng đ n Cù-Lao-Mây, n mình
Vàm Mân-Thích v n bình minh
Và hoàng hôn v n l ch trình luân l u
Trà-Ôn ch ng ki n oan c u
Tranh v ng bá, r i cũng phù du thôi
K h n ba trăm năm trôi
Ph h ng, sông v n m t đ i tr ng giang.

NGÀY VÔ NHI M

Cát đầu ai b c tung tr i

(Th T N ĐÀ)

Chi u không khói, ngày không mây
Trong c n gió ch ng ngàn Tây th i v
Đ ng hành r ng núi pha lê
Con chim h h i m i mê b t tr i
B i v sa m c, rã r i
Khói ô nh m cũng đ n h i tiêu vong
M t ngày, ngoài n i c mong
Xanh tr i vô nh m tr i lòng thi ca.

C U M THU N, C M T NGÀY ĐI QUA

T b M Thu n mệnh mông
Nhìn qua Sa Đéc cánh đ ng Đ c Tôn *
Tr ng nào đ i n ng hoàng hôn
Nh ng tà áo tr ng l n khôn v i đ i
C u treo giăng m t góc tr i
Cám n thông su t, đó l i phù sa
C u th k , t ng lòng ta
Cám n măn-nh m b n phà trăm năm.
(*Đ c-Tôn tr l i tên cũ là Cái-Tàu-H sau năm 1975)

THUNG LŨNG SAN GABRIEL

Con nai thu tr c còn không
T ngày thung lũng giao thông đ ng b ng
Tr p trùng ph , xa l giăng
Lũng đêm nh p nháy hoa đăng b n đèn

TH CÁCH L C BÁT T P TRUNG VÀ TH CÁCH TH Đ I TH I

Tác Giả: Tr n Văn Nam

Thứ Năm, 08 Tháng 9 Năm 2011 06:50

---

*Dòng xe xuôi ng c tr n miên
T m lòng hoang dã v ng m n núi non
Chân tr i h n v i tâm h n
Con nai thiên c v n còn ven biên.
(*Thung lũng San Gabriel Nam California, M qu c)*

TRĂNG-MÁI NGÀN NĂM

*S ng quen ph ng ph sáng tr ng
Mãi khi đi n t t th y ng ng đ ng hình
Mái nhà xu ng th p, bóng rình
Mình nh g p i thành linh quê th
V ng trăng v t ng n b
Con đ ng làng sáng g i đò sang sông
Mái tranh in bóng, sân ng
Nh ng m nh t y tang b ng theo ta
Ngàn năm trăng-mái lân la
Ph đèn nào bi t trăng-nhà c tri
Sông tr i ch y sáng u ly
Còn trăng còn mái còn khi h n hò.*

TR N VĂN NAM

City of Walnut, California